

Toffler onderscheidt drie tijdperken of golven:

- de eerste golf: van de voorhistorische structuur van onze samenleving tot de middeleeuwen
 - de tweede golf: de industriële maatschappij
 - de derde golf: het tijdperk van de informatica, of de periode waarin wij ons nu bevinden. Al staan velen nog altijd met één been in de industriële fase.
- Kenmerkend voor de tweede golf is de scheiding tussen productie en consumptie. "Als we terugblikken, zien we een beschavingsvorm die sterk afhankelijk is

van fossiele brandstoffen, massaproductie, het oudergezin, dé vennootschap, het algemeen onderwijs; gebaseerd op een breder wordende kloof tussen productie en consumptie; allemaal geleid door elites die het geheel moeten integreren." Die kloof moet worden hersteld. Dat kan volgens Toffler door van individuen "prosumenten" te maken: via kennis, technologie, gedecentraliseerde productie en nieuwe energie mensen de mogelijkheid geven het heft in eigen handen te nemen.

Toffler is ook scherp voor de politiek: de bureaucratie, verouderde (massa)partijen zijn niet aangepast aan de nieuwe tijden. De democratie wordt bedreigd door "de heilige hysterie, milieu-ayatollahs, nationalisme en vreemdelingenhaat".

In *Powershift* (1990) concentreert Toffler zich op de veranderende rol van kennis tegenover macht, definieert hij een nieuwe theorie van sociale macht en gaat hij in op de verschuivingen in het zakenleven, de economie en de politiek. En hij waarschuwde toen al voor

de gevaren van de liberalisering van het kapitaalverkeer: "Ook al wordt het financiële stelsel flexibeler en beter bestand tegen plaatselijke crisissen, er komt ook meer op het spel te staan, waardoor het gevaar van een massale ineenstorting toeneemt".

Toffler is een veel gevraagd consultant en spreker in management- en politieke kringen.

Time bestempelde hem als "de man die de normen heeft vastgelegd waar alle toekomstige futurologen op zullen worden beoordeeld".

FOTO GETTY / GILLES MINGASSON

Veel van onze instituties en administraties zijn aangepast aan de industriële samenleving en vormen een sterke rem op verandering, maar aan de andere kant zul je ook altijd een vorm van industriële productie houden. Hoe ziet u dat evolueren?

Dehaene: "Ik ben ervan overtuigd dat we naar kleinere organisaties moeten en dat we er tegelijk een paar grotere nodig hebben."

Toffler: "Instituten veranderen langzaam. Je hebt een botsing van snelheden tussen de verschillende sectoren. Als ik naar het politieke systeem kijk, hier in de VS, dan staan we op de rand van een explosie, van een breakdown van instituties. Neem het 'Department of Homeland Security', het ministerie van Binnenlandse Veiligheid: we hebben hier vijftien verschillende inlichtingendiensten, met de daaraan gekoppelde vijftien bureaucratieën. Dat hou je onmogelijk vol. Een andere belangrijke factor is het onderwijs. Dat is nog steeds fabrieksgewijs, tweedegolfs georganiseerd, en geldt nog altijd als enorm goed. Maar wat als er een paar landen een third-wave onderwijs vinden, en plots een gigantische voorsprong op ons nemen? Kleinere landen zouden daar beter in moeten zijn. Want zij zouden in theorie een nog snellere *turnaround* kunnen maken dan China.

"Je stelt terecht de vraag naar de toekomst van de natiestaat. Misschien is dat niet langer het aangepaste model. Het verdrag van Westfalen, dat de natiestaten organiseerde, moet je eens opnieuw lezen. Dat gaat vooral over onroerendgoedtransacties tussen adellijke geslachten en de afspraak elkaar met rust te laten. Puur agrarisch, dus."

Dehaene: "Een van de kenmerken van de natiestaat is dat het tendert naar uniformiteit: hetzelfde voor iedereen, van taal over sociale voorzieningen tot arbeidsvoorwaarden. Perfect vergelijkbaar met de Ford T: verkrijgbaar in alle kleuren, als het maar zwart is. Terwijl je vandaag veel individueler

pakketten zou kunnen samenstellen. De vraag is hoe je die differentiatie introduceert in de algemene regels die je als samenleving toch nodig blijft hebben en op welk niveau je dat doet."

Toffler: "Misschien krijg je wel splittings: stukken van landen die in de tweede golf blijven zitten tegenover andere die het derdegolffmodel aanvaarden, of een combinatie van beide, of een grensoverschrijdend model. Waar zit daar nog een rol voor de natiestaat? Ze verliest grond aan ngo's en aan supranationale instellingen en dat zal maar sterker en sterker worden."

Dehaene: "U bent vaak erg kritisch voor Europa, terwijl ik daar een groot voorstander van ben. Ik denk dat je alleen op Europees niveau nog aan een regelgeving voor de derde golf kunt werken, omdat je anders geen tegenwicht voor de globalisatie hebt. Die wordt vandaag bijna uitsluitend gedreven door technologie, business en winst, zonder dat er nog een voldoende tegenmacht van checks and balances bestaat. De natiestaten kunnen daar niet tegenop. De business doet wat ze wil, zelfs de criminele organisaties globaliseren. Dat creëert ook veel wantrouwen en onrust bij de bevolking, die de maatschappelijke ordening aan haar greep ziet ontsnappen. Met als paradox dat het wantrouwen ook geldt tegen het instituut Europa, dat nochtans net het vertrouwen zou moeten terugbrengen."

"Globalisatie is niet goed of slecht op zich, je moet het kunnen inbedden in een organisatie en een regelgeving. Voor mij kan het alleen werken met *global rules*, die je ook kunt opleggen. De financiële crisis is daar een bewijs van, want het gevolg van het gegeven dat de financiële sector kon werken zonder grenzen en zonder regels. Misschien zijn de VN wel de kern waarbinnen je zoiets zou moeten organiseren, of de G-20 (*de 19 landen met de grootste nationale economie en de Europese Unie, YD, JG*), waarin je de nieuwe belangrijke spelers samen kunt brengen."

Toffler: "Het spijt me, maar dat geloof ik niet, en ik vind het ook niet wenselijk. Mag ik eens een tegenvraag stellen: waarom is Europa, in vergelijking met de VS, relatief achtergebleven? Jullie hebben niet minder hersenen of geld dan wij, maar toch hebben jullie de afgelopen dertig jaar de transformatie naar de derde golf veel trager dan wij doorlopen, en ik weet niet goed waarom."

Dehaene: "Gedeeltelijk omdat de middelen over 26 landen verspreid waren en we nog altijd geen manier hebben gevonden om die te bundelen. Gedeeltelijk omdat een groot deel van de stimulus van jullie vooruitgang te danken is aan een militaire impuls die wij niet hadden. En tot slot omdat de VS de mentaliteit en de spirit hadden van verandering en transformatie, toen wij nog steeds door kolen en staal geobse-

niet zo goed werkt. Maar om dat tegen te gaan door een globale tegenmacht is ook geen goed idee. Want dan ga je ook al je eieren in één mand leggen. Wie zou trouwens die regels maken?"

Dehaene: "Je moet geen globale wereldregering maken, maar je kunt wel met z'n allen een consensus vinden over een set basisregels die de door supranationale instituten overal ter wereld afgedwongen kunnen worden. Neem nu het monetaire systeem. Daar hebben we toch Bretton Woods voor gehad? Waarom zou je niet opnieuw zulke afspraken kunnen maken?"

Toffler: "In het algemeen word ik, en eigenlijk iedere Amerikaan, bijzonder zenuwachtig van steeds grotere organisaties, en niet alleen in Europa. Maar er lopen inderdaad dingen fout, zoals de bankencri-

’Toffler: ‘Globale regels zijn vaak niet meer dan de machtigsten die hun belangen verdedigen tegen nieuwe ontwikkelingen’

deerd waren. Dat is een van de redenen waarom ik denk dat we een gezamenlijk Europees wetenschapsbeleid zouden moeten hebben. Bij de Airbus, in de ontwikkeling van draadloos internet waren we koploper, omdat we samenwerkten op één doelstelling. Europa zal alleen meetellen als het met één stem spreekt, zijn bronnen verzamelt."

Toffler: "Ik weet niet of formaat een determinerende factor is. Oké, wij starten als groot land met een voorsprong, maar dat is geen automatisme. Globalisatie kan goed of slecht zijn, het hoeft niet per definitie een leuke ontwikkeling te zijn, er is zelfs veel bewijs voorhanden om te stellen dat het

sis, eigenlijk een typisch derdegolff fenomeen. Wat is er gebeurd? Een paar slimme kennisjongens uit Silicon Valley zijn in Wall Street terechtgekomen en zijn daar nieuwe instrumenten beginnen te creëren. Ze verzamelden hypotheeken, voegden die samen en haalden ze weer uit elkaar en herpakten ze. Op een bepaald ogenblik wist niemand meer wat ze juist aan het verkopen waren, ook al bleef iedereen geloven dat het veel geld zou opbrengen. Waardoor onze huishoudster, een Mexicaanse, op het punt staat haar huis te verliezen, want haar hypotheekcontract heb ik ook niet kunnen begrijpen."

Dehaene: "Juist, en daar moet toch iets aan gedaan worden? In een steeds meer

gedecentraliseerde en individualistische wereld heb je meer gedecentraliseerde en flexibele instituten nodig. Dat is de ene kant van het verhaal: *downsizing*. Maar de derde golf houdt ook in dat je een meer eengemaakte *flat earth* krijgt. Je hebt structuren op maat nodig, zeker, maar ook een tegenmacht voor de globale wereld. Daar kan het toch niet dat je alleen de jungle en winstmaximalisatie als drijvende krachten overhoudt? Natiestaten kunnen daar geen antwoord op bieden, die kunnen dat alleen binnen hun territorium. Maar regels zijn wel nodig, of we hadden nog steeds kinderarbeid, vernietigden nog verder ons milieu. Hoe kan dat zonder op globaal niveau een regulerend iets te hebben? Het zal tijd vragen, moeilijk zijn, maar je moet de rol van de politiek ook op dat niveau organiseren."

Toffler: "(lacht) Ik wil niet de extremist uithangen, maar Amerikanen huiveren voor 'big institutions'. Ik zie ook liever dat zoveel mogelijk op een zo gedecentraliseerd mogelijk niveau geregeld wordt. Anders ga ik gauw Big Brother zien."

"Er moeten regels zijn, maar ze hoeven niet allemaal van één instantie te komen. Bovendien moeten ze flexibel kunnen zijn, evolueren, en aangepast aan de noden van iedere samenleving, want die zijn allemaal verschillend. De poging om globale regels te creëren, maakt me ongerust. Want globale regels zijn vaak niet meer dan de machtigsten die hun belangen verdedigen tegen nieuwkomers en nieuwe ontwikkelingen: ze doen de samenleving stagneren, niet evolueren. Bovendien kun je niet uitsluiten dat je regelgeving altijd de feiten achterna zal lopen. Omdat we niet kunnen inschatten wat de gevolgen zijn van de dingen die we maken. Ik zie vandaag ook niet echt veel resultaten bereikt worden in al die supranationale organisaties, omdat ze zoals alle bureaucratieën tot immobilisme en het tegenwerken van vooruitgang geneigd zijn. Amerika heeft een traditie van wantrouwen tegen 'top-down leadership', en ik denk niet dat we daar snel in zullen veranderen."

Dehaene: "Als er nu één topfiguur is die macht heeft, dan toch wel de president van de Verenigde Staten, hebben we nu toch weer kunnen merken."

Toffler: "Juist, maar tegelijk is veel van onze macht aan het verdwijnen. Wij waren decennialang ongecontesteerd wereldleider; nu zie je de andere economieën komen. Er is een algehele en globale herverdeling van rijkdom en macht en dat lijkt me een goede zaak. Want in een multipolaire wereld zul je automatisch meer evenwichten en checks and balances krijgen, zonder dat je daarvoor een batterij internationale bureaucratieën zonder echte slagkracht meer macht moet geven. Want de geschiedenis leert dat die organisaties meestal papieren tijgers waren."

Dehaene: "De laatste acht jaren hebben de VS zich redelijk simplistisch gedragen, bijvoorbeeld in Irak. Men gebruikt zijn gewapende macht, maar heeft geen idee wat men dan achteraf moet doen. Het naïeve idee dat je met het organiseren van verkiezingen alles oplost. In die periode zijn de hele Amerikaanse economie en de begroting verzwakt, en is de afhankelijkheid van de Amerikaanse samenleving van het krediet dat ze van de rest van de wereld krijgt toegenomen. Een commercieel tekort, een begrotingstekort, consumenten die van hun kredietkaart leven. Dat systeem is ingestort, met enorme gevolgen voor de rest van de wereld. Om daaruit te geraken, zullen de VS verplicht worden meer rekening te houden met de andere spelers. Zeker als je staatsschuld grotendeels door China gefinancierd wordt. Mijn idee is dat het een keerpunt wordt, de meeting van de G-20 is een symbolisch moment, dat het startpunt zal worden van een andere organisatie van de wereld, waarin het voor de VS moeilijker zal worden hun denkbeelden op te dringen aan de rest van de wereld."

Toffler: "(lacht) Alles wat ik kan zeggen is: ik stemde voor Obama."

Dehaene "(lacht) Mocht ik gekund hebben, ik ook."